

Szerkesztőbizottság:

Dr. Barna Attila, Dr. Béli Gábor, Dr. Homoki-Nagy Mária, Dr. Koncz Ibolya, Dr. Máthé Gábor, Dr. Mezey Barna, Dr. Révész T. Mihály, Dr. Stipta István, Dr. Szabó Béla, Dr. Szabó István

Főszerkesztő: Dr. Mezey Barna

Szerkesztő: Bódiné dr. Beliznai Kinga

Szerkesztőség címe: ELTE ÁJK, Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék, 1053 Budapest, Egyetem tér 1-3. II. em. 211.

Dr. Varga Norbert
egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Kar

Tisztelt Szerző!

Az „Egy választottbíróági eljárás kartelljogi relevanciái” című tanulmányát a Jogtörténeti Szemle szerkesztősége köszönettel vette, és közlésre befogadta.

Tanulmánya a Jogtörténeti Szemle 2022. 1. számában (várhatóan 2022. február–márciusban) jelenik meg.

Budapest, 2021. szeptember 21.

Bódiné dr. Beliznai Kinga

A két világháború közötti jogfejlődés jelentős hatással volt a gazdasági élet mindennapi szereplőire, a kereskedőkre és a fogyasztókra egyaránt. A jog a maga eszközszerével igyekezett megtalálni minden olyan lehetőséget, amivel biztosítani tudta a közérdek és közgazdaság céljait, hogy a fogyasztók számára a termékek megfelelő áron kerüljenek értékesítésre. A kartellmozgalom problémája a tisztességtelen piaci magatartások szabályozása már a kartelltörvény hatálybalépését megelőzően is napirenden volt és foglalkoztatta a jogalkotót, továbbá közvetetten hatással volt a fogyasztóra is. Az első világháború lesz az a történelmi esemény, ami lökést ad az állami beavatkozás eszközszerének kialakításában a magánjogi viszonyok terén. E szabályozás tárgya az árkérdés volt, hiszen a kereskedőt a nagyobb profit tisztességtelen aktivitásokra sarkalhatta. Ezért fontosnak tartom röviden bemutatni azt az utat, ami elvezette a magyar törvényhozást a tisztességtelen versenyről, majd pedig a kartellekről szóló törvény megalkotásához.

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben (1912:LXIII. tc.; 1914:L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket az árak és a haszonkulcs maximalizálása érdekében.¹ Az ármaximalizálás mellett szükségesnek mutatkozott azonban a közszükségleti cikkek forgalmazása körüli visszaélésekkel szembeni fellépés is. Ezért hozták létre a 3678/1917. M.E. rendeletben az árvizsgáló bizottságokat és az Országos Központi Árvizsgáló Bizottságot, aminek a hatásköre a tájékoztató árak megjelölése volt.²

Ezt követően újabb jogi megoldást kellett keresni arra vonatkozóan, hogy a közszükségleti cikkek forgalomba hozatalát és fogyasztását hatékonyan szabályozzák. A büntetőjogi szankciók alkalmazása és egyben szigorítása jelentette a megoldást, mindamellett, hogy a kormány gazdaságigazgatási intézkedéseket is bevezetett. A büntetőjogi szankciókat az 1916:IX. tc. tartalmazta, amelyek a közellátás védelmét szolgálták.³ A háború hatással volt a szerződések teljesítésére is és erre a bírói gyakorlat is reagálni kívánt, hiszen a „világháború a magánjog terén is oly problémákat vetett felszínre, amelyekkel a törvényhozások és jogtudomány eddig *ad professo* nem foglalkoztak.”⁴

A háború a trianoni békeszerződéssel zárult, amelynek III. fejezete a téma szempontjából különösen releváns: „Magyarország kötelezi magát, hogy minden szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedést megtesz avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikétől származó nyersterményeket és ipari gyártmányokat a kereskedelmi forgalomban a tisztességtelen verseny minden módja ellen megvédje.” Elindult tehát szükségképpen a történelmi események következtében egy olyan kodifikációs folyamat, ami e megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyokra próbált reflektálni és a jövőre nézve jogbiztonságot nyújtani. A jogalkotás hátterében az állt, hogy a világháború több szempontból is törést jelentett az európai országok gazdasági fejlődésében, amelynek következtében korábban „soha nem tapasztalt mértékben megnőtt az állam gazdasági befolyása”.⁵

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdrágító visszaélésről szóló 1920:XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan megreformálni.⁶ Az uzoráról szóló törvény büntetőjogi eszközökkel kívánt tehát fellépni az árdrágításokkal szemben, azonban emellett szükség mutatkozott a gazdasági versenyre és a verseny szabadságának védelmére is.

A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. ezt kívánta pótolni. A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben részesítse, amelyet állami beavatkozással lehetett megvalósítani. Erre azért volt

szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.⁷ A tisztességtelen versenyről szóló törvény hatálybalépést követően is már megjelentek olyan „összebeszélések”, amelyeket kartellnek lehet minősíteni.

A magyar kartelljog kodifikációjának egyik legfontosabb lépése volt az állami beavatkozás eszközrendszerének szabályozása, vagyis a végrehajtó és az igazságszolgáltatási szervek hatáskörének és eljárásának rendezése. A téma szempontjából az igazságszolgáltatási szerveken lesz a hangsúly e tanulmány keretében. A Kartelbíróóság mellett a rendes bíróságoknak és a választottbíróóságoknak volt szerepe a kartellfelügyelet gyakorlati megvalósításában. A választottbíróósági kutatásom során az is nyilvánvalóvá vált, hogy a kartellügyek látenciája azért is volt valós probléma, mert a törvény lehetőséget teremtett, hogy a felek közötti vitát választottbíróóság előtt oldják fel. A kartelltagok között felmerült vitás kérdések legtöbb esetben először a kartellmegállapodás alapján választottbíróóságok elé kerültek. Mielőtt rátérnék a kiválasztott választottbíróósági eset részletes bemutatásra röviden ismertetni szeretném a választottbíróóságokra vonatkozó általános szabályokat.

A választottbíróósági eljárás vonatkozásában alapvetően az 1911:I. tc. vonatkozó rendelkezéseit kellett alkalmazni. A választottbíróósági eljárás sajátossága, hogy az eljárás során a választott bírók a felek között létrejött megállapodás alapján jártak el. Az eljárás előfeltétele volt, hogy a felek között erre vonatkozóan választottbíróósági szerződés, vagy ilyen rendelkezést tartalmazó megállapodás létezzen, ami csak akkor volt érvényes, ha azt írásba foglalták, ha meghatározott ügyre, vagy jogviszonyból eredő vitás kérdésre vonatkozott.⁸ Először is meg kellett határozni, hogy ki lehetett választott bíró. A felek megegyezhettek a választott bíró személyében, vagy ezt meg is nevezhették a szerződésben. Abban az esetben, ha erre vonatkozó kikötést nem találunk a szerződésben, akkor mindegyik fél maga választhatott bírót.⁹

A felek maguk határozták meg az eljárás módját is. A felek ügyvédet bízhattak meg képviselőikre. Magáról az eljárásról jegyzőkönyvet készítettek. A felek a választottbíróóság tagjainak díjazását közösen állapíthatták meg, amennyiben ezt nem tudták meghatározni, akkor a választottbíróóság döntötte el a kérdést, ami ellen felfolyamodással élhettek annál a bíróságnál, amely fellebbezési bíróság járna el választottbíróósági szerződés hiányában. A választottbíróóság tanúkat és szakértőket hallgathatott ki.

A választottbíróóság ítéletét indokolnia kellett, amelyet minden tag aláírt. A felek az eljárás során egyezséget is köthettek egymással. Az ítéletet csak érvényteleníttetni lehetett rendes bírósághoz benyújtott keresettel a következő esetekben. Ha a választottbíróósági szerződés nem létezett, vagy nem érvényes, vagy nem az adott ügyre vonatkozott, valamint, ha az ítélet meghozatala előtt hatályát veszítette. Abban az esetben is, ha megsértették a választottbíróóság alakítására, vagy határozathozatalára vonatkozó szabályokat. Ha a határozat meghozatalában olyan személy vett részt, akit rendes bíróság kizárt az eljárásból. Ha a fél meghallgatását az eljárás során mellőzték. Ha ítélet aláírására vonatkozó szabályokat nem tartották be. Ha az ítélet meg nem engedett cselekményre kötelezte a felet, vagy annak rendelkező része érthetetlen volt. Végezetül akkor is, ha a Pp. 563. § (5-9.) értelmében perújításnak volt helye.¹⁰

A tisztességes verseny és az üzleti tisztesség biztosítása volt az egyik legfontosabb feladat az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépését megelőzően. A tisztességtelen versenyről szóló 1923:V. tc. szabályai ezt akarták garantálni. Ez azonban nem jelentette azt, hogy már e jogszabályt megelőzően, vagy annak hatálybalépését követően ne lettek volna a gazdasági életben olyan szervezkedések a cégek között, amelyek arra törekedtek, hogy a verseny korlátozásával magas profitot érjenek el. Az egyik kereskedői cél pedig az volt, hogy minél nagyobb fogyasztói kört magukhoz csábítva a megszabott áron alul értékesítsék termékeiket, gazdaságilag lehetetlen helyzetbe hozva ezzel a konkurenciát. A kartellek megjelenése tehát egyértelműen megelőzte a kartelltörvény elfogadását. Már előtte is létezett e jogintézmény,

amelynek tagjai folytathattak az üzleti tisztességbe ütköző árdrágító tevékenységet is. Jelen esetet azért tartom fontosnak részletesen bemutatni, mert egy tisztességtelen versenyselekmény mögött egy kartellmegállapodás is előtérbe került az eljárás során. Világosan látszik az, hogy milyen közel álltak egymáshoz az üzleti tisztességet sértő magánszemélyek közötti cselekmények és az alapvetően kereskedelmi társaságok olyan magatartásai, amelyek szintén tisztességtelenek voltak azáltal, hogy a közjót és közgazdaság érdekét sértették.

A MNL gazdasági levéltárában megtalálható eset arra példa, hogy bemutassam, milyen közel is álltak egymáshoz a tisztességtelen versenyről szóló törvény által tilalmazott magatartási formák és a kartellek versenykorlátozó tevékenységei. Az eddigi levéltári kutatásaim során ez az egyetlen olyan eset, ahol egy tisztességtelen versenyselekmény mellett a kartellezés is megjelent.

A Foto-Engeros Für Fachfotografen-Bedarf speciális fotószaküzlet levelet fogalmazott meg a Magyarországi Fotókereskedők Központjának, amelyben kifejtette, hogy kötelességüknek tartják az egyesület figyelmét felhívni arra a körülményre, hogy Pfeifer optikus cég a Vilmos császár úton a „sleiderozásban” nyilvánosan részt vesz. „Nap-nap után tapasztaljuk régi, megbízható vevőinktől, kik absolute szavahihető úriemberek, hogy a fenti cég ma is filmből, lemezekből, papírokból és minden egyéb fotocikkéből amatőröknek 20% engedményt ad és olyan testületeknek pl. mint a postatakarékpénztár, melynek a házi fotóköre 300-nál több tagot számlál, ugyszólván szerződéses szállítója. Ezen után árpolitikájával természetesen óriási vevőkört sikerült magához láncolni, nekünk pedig a régi vevőinktől nap-nap után kell hallanunk, hogy ez a mai árvédelem is csak ugyanolyan értékük, mint a milyenek már eddig többször léteztek – ’ez az egész csak levegő’ – s csak arra alkalmas, hogy a közönséget kiuzsorázzák.”¹¹ Jelen esetben az történt, hogy Hegedűsné a postatakarékpénztár egyik tisztviselője nyilatkozta, hogy mivel a cég nem adott 20% engedményt, így a postatakarékpénztár amatőr vevőköre nem vásárolt a cégtől. Ugyanilyen nyilatkozatot tett Zechmeiszter úr is, aki a postatakarékpénztár egyik főtisztviselője volt. Az illető ugyancsak vásárlás nélkül távozott és igen megbotránkozott az eljáráson, hiszen „egy kis optikus cég a szegény állami tisztviselőnek adja ezt az előnyt, ugyanakkor mi a régi vevőinket ezzel megsarcol”-ja.¹² Ezért kérték az egyesületet, hogy a nevezett cég ellen a szükséges jogi lépéseket tegye meg. Az iratokból az kiderült, nem mindenki vel szemben járt el hasonlóképpen a fotókereskedő. Erre szolgál bizonyítékul az alábbi panasz.

Ezt követően Pfeifer Ferenczet értesítették az 1931. április 16. napján kelt levélben, hogy panasz érkezett amiatt, hogy fotocikket a gyár által megszabott eladási árnál olcsóbban árusít. „Ez a magatartás a tisztességes versenyzés szabályaiba ütközik és ezt a magatartást szabályaink is tiltják és elkövetését súlyosan megtorolják.”¹³ A levélben arra is felhívták az illető figyelmét, hogy a jövőben ettől a magatartástól tartózkodjon és vele szemben az eljárást megindítják. Közel egy hónappal későbbi levél pedig arról tanúskodik, hogy az egyesület irodájához újabb panasz érkezett, hogy a panaszozt az Agfa rollfilmet 1.50 pengőért, a 20-as csomagolású Satrapol 6 1/2 x 9 papirost 80 fillérért, 6 1/2 x 9 kópiát 12 fillérért értékesítette.¹⁴ Ezt követően sor került a budapesti kereskedővel szemben a választottbíróági eljárás lefolytatására. A levéltári források alapján egyértelműen rekonstruálható az eljárás menete. A Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete eljárást indított az előbb nevezett alperessel szemben az 1923:V. tc. 1. §-ába ütköző tisztességtelen verseny miatt. Az alábbi keresetből kiderül, hogy a Magyarországon működő fotocikkgyárak gyártmányaik eladási árait megszabták és ezek megtartását ellenőrizték. Az is szerepelt a keresetben, ami már kartelljogi szempontból releváns információ, hogy 1932. augusztus 27-én a gyárak az árak megtartásának szigorúbb betartatását határozták el, amiről a keresetlevélhez mellékelte, továbbá a kartellbírósnak bejelentett szerződés is tanúskodik. Arra is hivatkoztak, hogy az árak megtartásának fokozottabb ellenőrzésére vonatkozó tájékoztató levelet minden érintett

személynek megküldték.¹⁵ Erre többször is felhívták a kereskedők figyelmét. A türelmi határidőt 1932. október 24. napja volt, amelyet követően szigorúan akartak fellépni azokkal a tagokkal szemben, akik árrontást követnek el. Kérdés az, hogy mi is volt tulajdonképpen az árrontás jelen esetben? Az alperes 1932. december 16-án 1 db Voigtländer Brillant gépet és 2 tek. 6x9-es 8 felv. Voigtländer filmet, összesen 31.70 pengőért, a Voigtländer Brillant gép kiskereskedelmi eladási ára 36-pengő, a 6x9-es 8 felv. Voigtländer film eladási ára 2,25 pengő; továbbá 1932. december 19-én 1 teg. 6x9 8 felv. 23 Sch. filmet, amelynek kiskereskedelmi eladási ára 2,25 pengő, 1,80 pengőért, illetve 1932. december 21-én 1 tek. 6x9 8 felv. 23 Sch. filmet, amelynek kiskereskedelmi eladási ára 2,25 pengő, 2 pengőért értékesített. „Fokozottan helyezünk súlyt tagjainkkal szemben arra, hogy a versenyzés szabályai egymással szemben egyenlők legyenek. Az, aki társaitól a szabályok, a kicsinybeni eladási árak megtartását megköveteli, maga pedig e tekintetben más áron ad el, kétségtelenül tisztességtelen versenyt követ el, ami az 1923:V. t.c. 1 §-ába ütközik.”¹⁶ A kereseti kérelem arra irányult, hogy az alperes a tisztességtelen versenyselekményt fejezze be, az ítéletet az „Az Est” című lapban publikálja és fizesse meg a perköltséget.

Pfeifer Ferencz ellenkérelmet terjesztett be a választottbírósághoz, amelyben kérte a felperes kereseti kérelmének elutasítását.¹⁷ A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara választottbírósága kiküldte az idézést és kitűzte a tárgyalás napját 1933. február 16. napjára.

A tárgyalás napján először a felperes kereseti kérelmének előadására került sor. Kiemelte, hogy a kiskereskedelmi árak megtartásának kérdése mintegy két év óta folytonosan napirenden van. „Alig múlt el hét, hogy e tárgyban valamely tanácskozás, javaslatétel vagy kísérlet ne történt volna, amiről nemcsak a budapesti hivatásos fotócikkkereskedők, de a legkisebb vidéki bazáros is, ha fotocikkkel kereskedik- tudomással bírt és bír. Azok a szörnyű lázok, amelyek e szakma testét rázzák, a szakmán kívül is ismeretesek voltak, a rokonszalmák folytonos érdeklődéssel kísérték azt a hatalmas mozgalmat, amely arra volt hivatva, hogy a szakmát a végpusztulástól megóvjá.”¹⁸ Ezért tudnia kellett az alperesnek, hogy 1932. július 20. napján a gyárak megtalálták a megegyezés lehetőségét abban a formában, hogy a kiskereskedelmi eladási árak megtartását a saját cikkeik vonatkozásában, hogyan fogják érvényesíteni. Ezt a körülményt kereskedővel, az alperessel is közölték. A felperes szerint ezt az alperes nem is vonta kétségbe. Ha ezt mégis megtenné az alperes, akkor a felperes arra kéri a választottbíróságot, hogy eskü alatt hallgassa meg. A gyár képviselői az alperest is meglátogatták és ismertették vele a tényeket. Az árak megtartásának kérdésében, mint közérdekű ügyben a kereskedők és a gyárak együttesen jártak el. Ez azért is volt fontos, mert Magyarországon a fotócikk szakmának a „Magyarországi Fotókereskedők Központja” volt az érdekképviselői szerve, amelynek feladata, hogy a közérdekű ügyeket egyöntetűen és központilag intézze. Az alperes hivatkozott arra is, hogy „most már – a kartell megkötése és közlése után – az összes gyárak megbízásából a továbbiakat a „Magyarországi Fotókereskedők Központja” intézte.”¹⁹ A központ közölte a Voigtländer gyár megbízásából a kartell megalakulását, majd később az árjegyzék elkészítését.

A felperesi előadás követően került sor az alperesi védekezés ismeretese, a bizonyítékok bemutatására. A választottbíróság a következő kérdést tette fel az alperesnek. Igazolni tudja-e, hogy a Voigtländer gyár másnak is adott el terméket, nem csak a felperesi egyesület tagjainak? Az alperes kijelentette, hogy a felperes részéről olyan állítás, miszerint a Voigtländer gyár kizárólag egyesületi tagnak adna el fotóterméket, nem hangzott el. Véleménye szerint a felperesnek kellett volna azt bizonyítani, hogy a szóban forgó gyár csak egyesületi tagnak értékesített és azt is, hogy ezt az eladási módot csak a kartellszerződés megkötését követően írta elő. „Ha ugyanis a Voigtländer gyár a kartellszerződés megkötése előtt is csak egyesületi tagnak adott el, amikor az árak szigorú betartása kötelező nem volt és nem is lehetett, semmiféle jelentősége nem lehet annak, ha közben is ugyanily módon eszközli az árusítást. Ez esetben ugyanis semmiféle változás sincs ahhoz a helyzethez képest, amikor még árvédelem

nem volt tervbevéve, s így az árvédelemnek máról holnapra történő életbeléptetéséhez feltétlenül szükséges valamilyen megállapodás, ami a konkrét esetben hiányzik.”²⁰

A vita tárgyát képezte a kartellmegállapodás érvényességének kérdése is, ami az árbetartásra vonatkozott, Véleménye szerint „az ígéretek versenyjogi mérlegelése független az 1931. évi XX. t.c. bemutatási rendelkezéseitől – egyáltalában nem indokolja, hogyan és milyen alapon tekinti a kartelltörvény szerint kifejezetten és világosan érvénytelenné vált nyilatkozatot, amelyet az összes érdekeltek, s így a kereskedők és gyárosok is érvényteleneknek tekintettek már hiszen a közbeeső időben kivétel nélkül minden kereskedő jogosítva volt engedményt adni és tényleg adott is – mégis fennállónak.”²¹ Véleménye szerint szigorú feltételekhez, írásba foglaláshoz és bemutatáshoz kötötte a törvény az árura vonatkozó árkorlátozásokat. Végül érvénytelenné vált az 1931. évből származó nyilatkozat azért is, mert 1931. év végétől 1932 októberéig egyetlenegy gyáros és egyetlenegy kereskedő sem akarta a kiskereskedelmi eladási árak betartását, hanem ezen idő alatt teljesen szabad volt az áralakítás és semmiféle szempontból sem esett kifogás alá, ha a kereskedők a vevőknek árengedményt adtak. Bizonyítja ezt a kartellszerződés szövege is, miszerint „a kicsinybeni eladási árak betartására vonatkozó megállapodást az érdekeltek „mai napon,” tehát a megállapodás aláírása napján rögzítették, ami azt jelentette, hogy azt megelőzőleg ilyen korlátozás nem létezett.”²²

Az eljárás során kartellhez kapcsolódó anyagi jogi kérdések megvitatása is felmerült. Kétségtelen tehát, hogy a kartelltörvény életbeléptetése minden korábbi korlátozást megszüntetett és azok érvényességi feltételévé az írásbafoglalást és a bemutatást tette. Felperes nem is állította, hogy a megállapodás létrejöttét megelőzőleg eleget tett a kartelltörvény rendelkezéseinek, amelynek következtében nem volt törvényes alapja, hogy a kartelltörvény hatályát megelőző időből eredő, de e törvény által érvénytelennek nyilvánított nyilatkozatok alapján állapítsanak meg olyan kötelezettséget, amelyet a kartelltörvény nem létezőnek tekintett. A választottbíróság az első tárgyaláson kötelezte a felpereset, hogy igazolja, vajon a kartellszerződés megkötését követően a gyárosok a viszonteladókkal kötött szerződéseikbe árbetartási záradékot felvettek-e.

A felperes előadása szerint a kartellmegállapodást létesítő gyárak semmiféle intézkedést nem tettek a kartell életbeléptetése érdekében. „A jogérvényesnek nem tekinthető közléseket a központ tette, minthogy azonban ennek jogi személyisége nincs, viszont a felperesi egyesület a maga egészében a Központ odatartozónak tekinti, a felperesi egyesület alapszabályai döntenek el, joga van-e az egyesületnek a tagokra kötelező hatállyal a tagok megkérdezése és kötelezettségvállalása nélkül gazdasági korlátozásokat vállalni és végrehajtani”.²³

Az árvédelmi rendszert csak akkor lehetett volna fenntartani, ha a márkatulajdonos képes védelmet nyújtani a visszaélések ellen és az árbetartást biztosítani tudja, ha ez nem létezik, akkor jóerkölcsbe ütközik az árbetartás szabályozása. Ezt a célt szolgálta volna a kartellszerződés második bekezdése, ami szerint kereskedő más kereskedőnek márkacikket nem adhatott át. „Felperesnek és a gyárosoknak is, akik szintén tartoznak ismerni a szakma ügyeit, tudniuk kell, tudják is, hogy nemcsak a Magyar fotókereskedők országos egyesületének tagjai foglalkoznak fotocikkek árusításával, hanem százszámra foglalkoznak olyan kereskedők is, akik ennek nem tagjai és akiknek ennél fogva a felperes, vagy a Központ írhat és közölhet, amennyit akar, azok ezzel édeskeveset törődnek. Fotókereskedéssel foglalkoznak, anélkül, hogy az egyesület tagjai lennének, drogériák, fényképészek, s olyan cégek, amelyek rendes üzletkeretében a fotocikkek elárúsítása nem tartozik. A gyárosok ezt nem tudják és nem akadályozzák meg. Tűrik, hogy az illegális verseny az árak betartását megnehezítse.”²⁴

Az azonban kiderült, hogy e rendelkezést a kereskedőkkel senki nem közölte, ennek végrehajtásáról senki sem gondoskodott, „aminek folyamányaként százszámra kaphatók fotocikkek oly kereskedőknél is, akiknek nem a gyárosok szállítanak. Minthogy pedig ezek a viszontárúsító kereskedők feltétlenül olcsóbban kapják az árukat, mint a megszabott kicsinybeni eladási ár és a gyárosok, köztük Voigtländer is, ezt az állapotot tűrik, elnézik és

még csak kísérletet sem tesznek ennek akadályozására, nyilvánvaló, hogy tűrik az intézményes árrontást.”²⁵

A felperes saját álláspontja szerint is egy egységes aktussal kívánta valamennyi gyár részére bevezetni az árvédelem rendszerét. Pfeifer Ferencz szerint „mindebből megállapítható, hogy éppen az árak tekintetében a legnagyobb káosz uralkodik, már csak azért is, mert az árváltozások közzétételéről soha, senki sem gondoskodik.”²⁶

Az alperes szerint önmagában azon körülmény, hogy valaki a felperesi egyesületbe belépett, nem jelenti és nem is jelentheti a központra vonatkozó súlyos kikötések jogérvényes vállalását. Az egyesületbe való belépés csak az egyesületi alapszabályok betartására kötelezte a tagokat.

A felperes szerint az árközléseket a központ és nem az egyesület tette. Az egyesület, mint a kereskedők szakmai szervezete a gyárosok egyoldalú követeléseit a tagok kifejezett elfogadó nyilatkozata nélkül az alapszabályok értelmében kényszeríteni nem is tudta. A bizonyítékként csatolt kartellmegállapodást a gyárosok, köztük a Voigtländer gyár akarta hatályba léptetni és a zárt árvédelmi rendszert kiépíteni.

Jelen esetben ez nem történt meg. A felperes előadása is bizonyítja, hogy a gyárosok semmiféle lépést nem tettek ennek érdekében. Az eladási feltételeket, amelyek szigorú árbetartási kötelezettséget is tartalmaznak, a kartellszerződés után nem írták alá, továbbá a számlákhoz nem csatoltak árbetartásra vonatkozó tájékoztató szöveget.

Az alperes kijelentette, hogy alaptalan panaszról van szó. Az 1931. június 30-án kelt „beismerés” csak alakilag helytálló, de tartalmilag nem. Véleménye szerint mindez a kartellszerződés előtti időből való és ezért nem lehet figyelembe venni. Felperes tudta, hogy nemcsak az alperes ellen, hanem más kereskedő ellen is tettek a versenytársak tömegesen és alaptalan panaszokat. Pfeifer Ferencz szerint a megszabott árakat a kereskedőknek be kellene tartani, a kereskedelmet meg kellene védeni az illegális versenytársaktól, hiszen a visszaélésekre lehetőséget adó megoldások az árvédelem kapcsán sértették a jóerkölcös követelményét.

A felek meghallgatását és bizonyítási szakasz befejezését követően a választottbíróság meghozta ítéletét. A választottbíróság az alperest esetenként 100 aranypengő pénzbírsággal sújtotta és megtiltotta, hogy a Voigtländer-Brillant fényképező gépet és Voigtländer filmet a kiskereskedelembe megszabott áron alul értékesítse, továbbá kötelezte az alperest, hogy 15 nap alatt fizesse meg az 530 aranypengő perköltséget. A választottbíróság az ítéletét az alábbiak szerint indokolta. Az alperes rendes tagja volt a felperesi egyesületnek, amelynek célja, hogy a tisztességtelen verseny elleni küzdelem érdekében tagjait állandóan tájékoztassa a szakmát érintő kérdésekről, kapcsolatokat építsen ki a gyárosok és az egyesület között. Ilyen szakmabeli érdek volt a márkás fotócikkek kiskereskedelmi eladására megszabott árak betartása is. Ezt az alperes, aki hivatásos fotókereskedő volt, nem vonta kétségbe, sőt az 1933. február 16. napján tartott tárgyaláson kijelentette, hogy árrontást nem is szándékozik elkövetni. „Ebben a helyzetben a választottbíróság megítélésé szerint sérti a tisztességes kereskedői felfogást – s így beleütközik az 1923:V. t.c. 1. §-ába – az alperesnek eljárása, ha fotómárkacikket mégis a megszabott áron alul adott el, noha a fotómárkacikk gyárosok – köztük a keresetlevélben említett Voigtländer gyár tulajdonosa is – időközben /1932. júl. 20-án/ az árvédelem céljából egymással is megegyeztek, szabályszerűen bemutatott u.n. kartellszerződéssel és a kicsinybeni árakat – a felperesei egyesület útján – megfelelő figyelmeztetés kapcsán a kereskedőkkel /alperessel is/ közölték. Az pedig, ha egy-két gyáros ezen árvédelmi megegyezésben nem vagy csak korlátozva vett részt, nem érinti az egyéb gyártmányokra vonatkozó viszonteladói árrontás versenyjogi megítélését.”²⁷

A bíróság kimondta, hogy az árrombolással szembeni kereskedői magatartás versenyjogi jelentősége, tehát az alperes ígéreteinek versenyjogi mérlegelése, független az

1931:XX. tc. 1. és 2. §-a szerint az un. kartellszerződések esetében előírt bemutatási kötelezettségtől.

A választottbíróság ítéletéből az is kiderült, hogy az 1933. április 5-én tartott tárgyaláson meghallgatták Herczegovits Árpád és Schwarz Lipót tanukat és esküvel megerősített vallomásaik alapján a választottbíróság megállapította, hogy az alperes 1932 decemberében – részint személyesen, részint az üzletben tevékenykedő felesége útján – 6 x 9-es 8 felvételes Voigtländer 23 scheineres filmet 1 pengő 80 fillérért, majd 2 pengőért, 1 db Voigtländer-Brillant fényképező gépet és 2 db filmet pedig összesen 32 pengőért adott el, holott a gép kieskereskedelmi megszabott eladási ára 36 pengő, még a filmé pedig 2 pengő 25 fillér volt. Az említett tanuk vallomását igazolta az 1933. április 5-én kihallgatott Hoffmann Viktor és Fehér Rezső vallomása is, miszerint a felperesi egyesület keretében működő békéltető bizottság előtt az alperes felesége az alperesi olcsóbb eladás megtörténte utaló nyilatkozatokat tett. A bíróság kimondta, hogy az említett tanukkal szemben az alperes feleségének, Pfeifer Ferencnének, mint érdekeltnek az árrontás megtörténte ellen szóló vallomása nem lehet döntő. „Mivel ilyképen a szóbanlévő fotómárkacikkre nézve az árrontást az alperes elkövette, evvel az üzleti versenyselekményével pedig – a kifejtettek szerint – megsértette az 1923:V. t.c. 1.§-ban foglalt tilalmat, a felperesnek mint szakegyesületnek az id. törvény 32. §-ában megengedett keresete folytán az alperest abbanhagyásra kötelezni kellett a megfelelő pénzbírság terhével. Azt, hogy alperes nemcsak a szóbanlévő Voigtländer márkacikkeket, hanem egyéb fotócikkeket is a megszabott áron alul adott el, a felperes nem bizonyította. Fotócikkeknek a megszabott árnál olcsóbban eladásától való általános eltiltására tehát nem volt alap.”²⁸

A választottbíróság ítéletét a Pp. szabályai alapján felfolyamodással lehetett megtámadni, amelyet meg is tett az alperes és benyújtotta jogorvoslati kérelmét a budapesti Királyi Ítéltáblához, hivatkozva továbbá az 23.900/924. I.M. rendelet 13. § 2. bek. 5. pontjára. A kérelem indokolásában a következőkre hivatkozott. Az ítélet hivatkozott a 1931. március 17. napján kelt nyilatkozatra. Ezen nyilatkozattal szemben az alperes kijelentette, „hogy az elsősorban az azt aláíró 34 kereskedőnek egymásközötti megállapodása, és e megállapodásból eredőleg kizárólag az azt aláírók együttesen, vagy esetleg külön származtathatnának jogokat, de nem származtathat ebből jogot a felperesi egyesület.”²⁹ Véleménye szerint a nyilatkozat érvénytelen. A felperes a jelzett megállapodás másolatból egyébként ezt a fontos körülményt egyszerűen hagyta. Az érvénytelenség kapcsán hivatkozott az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépésére is.

Az ügy tehát az illetékes ítéltábla elé került. A felfolyamodási bíróság a következő végzést hozta. A bíróság elutasította az alperes felfolyamodási kérelmét a következő indokok alapján. Először is a bíróság alaki jogi értelemben vizsgálta a kérelmet. A bíróság hivatkozott a 20.900/1929. I.M. rendelet 13. §-ának 5. pontjában meghatározott felfolyamodási okra, amelyek szerint a választottbíróság ítélete felfolyamodással abban az esetben támadható meg, ha azt nem indokolták. Az állandó bírói gyakorlat alapján ez abban az esetben valósult meg, ha az ítéletének nincs oly része, ami indokolásnak megfelelne. „Ellenben az ezúttal elő nem fordult súlyos mulasztás esetétől eltekintve rendszerint nincs helye e címen való támadásnak azon az alapon, hogy a választottbíróság ítélete nem kimerítő vagy nem kielégítő. Minthogy a választottbíróság ítélete a jelen esetben tartalmaz olyan részt, amely az ítéleti indokolás követelményeinek megfelel, és minthogy felfolyamodó alperes nem is az indokolás teljes hiánya miatt, hanem annak egyes kérdésekenbeli hiányossága miatt támadja meg a választottbíróság ítéletét”³⁰

A bíróság szerint az alperes felfolyamodási kérelme azért is alaptalan és nem lehet arra hivatkozni, hogy az ítélet a felek kérelmén túlterjeszkedik, mert a felperes keresetében pontosan megjelölte alperesnek azt az eljárását, ami az 1923:V. tc.-be ütközik. A választottbíróság ítélete tehát teljesen megfelelt a felperes kereseti kérelmének, ennek következtében a felfolyamodási kérelem alaptalannak minősült.³¹

A választottbíróági eljárás megértését segíti elő, ha a Magyar Fotókereskedők Országos Egyesület érintett alapszabályának fontosabb és releváns részleteit a tanulmányom következő soraiban ismertetem. Fontosnak tartom ezt azért, mert csak a források bemutatásán és elemzésén keresztül lehet megérteni egy jogintézmény tényleges működését. Az alapszabály szerint az egyesület egyik célja a „tiszteességtelen verseny elleni küzdelem, minden a törvény által megadott módon.” Az alapszabály második fejezete határozta meg, hogy kik lehetnek az egyesület tagjai, és e tagoknak milyen jogaik és kötelezettségeik voltak. „A tagok lehetnek alapító, rendes és tiszteletbeli tagok. a./ Alapító tag az a fotókereskedő, aki a felvétel minden más feltételének is megfelelően az évi rendes tagdíjon kívül, az alapítás költségeihez, 100.- pengővel hozzájárul. b./ Rendes tag. c./ Tiszteletbeli tag, kiket a közgyűlés a nem fotókereskedők közül, azok sorából választhat, akik működésükkel az egyesületnek különös szolgálatot tettek, s ezzel az egyesület háláját kiérdemelték. A tiszteletbeli tagok tagdíjat nem fizetnek. Az egyesület tagja lehet, minden kizárólag fotókereskedéssel foglalkozó magyar állampolgár, illetve amely foglalkozását állandóan és iparszerűen űzi, nyílt üzlethelyisége és fotocikkekkel telepe, helyi követelményeinek megfelelő áruháza van. Az a kereskedő, aki bár üzletében rokon cikkek is tart és azokkal is kereskedik, de üzlete fősúlyát a fotókereskedés képezi.” A tagok jogait és kötelezettségeit az alapszabályban, amelyek a következők voltak. „A tagokat minden az alapszabályból folyó jog megilleti. Így különösen joguk van a közgyűlésen megjelenni, szavazni, ott indítványokat tenni. Panaszokkal az egyesület arra hivatott szervéhez fordulhatnak, aki a panaszokat megvizsgálja s orvoslás végett a szükséges és megfelelő lépéseket megtenni köteles. Joguk van az egyesület által nyújtott kedvezményeket élvezni, az egyesület ingyenes kiadványait igényelni. Ezzel szemben köteleességük mindenben az egyesület alapszabályainak megfelelő magatartást tanúsítani. Kötelesek a tisztességtelen versenyt kerülni, az egyesületnek ezirányban folytatott küzdelmet támogatni, s mindent elkövetni annak sikere érdekében. Amennyiben szakmabeli, akár az egyesület tagja is követne el a kereskedői morálba ütköző cselekményt, vagy folytatna tisztességtelen versenyt s ez bármely tag tudomására jut, köteles az illető az esetet a vezetőségnek jelenteni, hogy a szükséges lépések megtehetőek legyenek.” Az alapszabály vonatkozó rendelkezései között találhatjuk a választottbíróági eljárásra vonatkozó rendelkezéseket is. „Továbbá köteleességük a tagoknak a jury elbírálásának alávetni magukat, ha ellenük annak a vádja merülne fel, hogy alapszabály ellenesen jártak el, vagy egyébként vétettek a kereskedői morál ellen.” Ahogy azt a bevezető sorokban már jeleztem, meghatározták a szervezeti és alaki jogi szabályokat is. „A jury az elnökből és négy egyesületi tagból alakul. Tagjai közül kettőt az egyesület választmánya, kettőt pedig a panaszlott választ. A jury elnökét annak tagjai választják, akár az egyesület tagjai sorából, akár pedig az egyesületen kívül álló olyan személyek közül, akik megítélésük szerint e tisztségre alkalmasak. Elnök-választásra szükség esetén az ügyész tűz ki határmapot. Ha a jury tagjai az elnök személyében megegyezni nem tudnának, úgy a tagok által javaslatba hozottak közül sorshúzás útján döntenek. Az egyesület delegáltjai a panasz beérkezésétől számított három nap alatt köteles megnevezni, a panaszlott az ügyészi felhívástól számítva, ugyancsak három nap alatt és erről a titkár értesíteni. Az egyesület tagjai a delegálást, illetve a választást csak igazolt esetben utasíthatják vissza. A jury határozatait tanácsban hozza. A tárgyalási határmapot az elnök tűzi ki, az értesítéseket pedig a titkár útján küldi széjjel az érdekelteknek. Megidézendők: a választott jury tagjai, a panaszlott és az ügyész. A tárgyalás jegyzőkönyvét az egyesület titkára vezeti, aki a jury zárt tanácskozásán is részt vehet, de szavazati joga nincs. A jury köteles a feleket a nem nyilvános tárgyaláson meghallgatni és pedig úgy a panaszt képviselő ügyészt, mint a személyesen eljáró panaszlottat, köteles az előterjesztések megtételére alkalmat adni és az ügy állását felderíteni, esetleg a panaszt tevő tagnak, vagy tagoknak meghallgatásával, vagy más bizonyítás felvételével is. A jury határozatát írásba kell foglalni, indokolni és kelettel ellátni, melyet az elnök aláír. Határozatát kihirdetés vagy kézbesítés útján közli a felekkel, mely ellen fellebbezésnek helye nincs. Az eredeti

határozat az egyesület irattárában megőrzendő a tárgyalási jegyzőkönyvvel együtt. Ha a jury a panaszlott alapszabályellenes magatartását megállapítani, úgy az ügyész a választmány legközelebbi ülésén a tag megintése vagy kizárása, esetleg a követendő törvényes eljárás tárgyában indítványt köteles tenni, mely indítvány fölött aztán a választmány határoz.”³²

A fentebbi eset alapján megállapítható, hogy a tisztességtelen versenycselekmények nagyon is közel álltak a gazdasági versenyt szabályzó magatartások, vagyis a kartellek tisztességtelen piaci cselekményeihez. Jelen esetben is ezt figyelhetjük meg, hiszen egy tisztességtelen piaci magatartás miatt indított választottbíróági eljárás során kerültek elő a kartell-tevékenységgel összefüggő cselekmények. Az eset bemutatása azt is mutatja, hogy a kartellek tevékenysége már az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépését megelőzően is létezett, de azt megelőzően a fogyasztók védelmét, vagy épp az egyesületbe tömörült kereskedői érdekek érvényesítését a tisztességtelen versenyről szól törvény alapján igyekeztek rendezni. Az 1923.V. törvénycikk vonatkozásába azt mondhatjuk, hogy kizárólag akkor volt megállapítható a tisztességtelen verseny fennforgása, amennyiben a versenytárs által az üzleti, kereskedelmi verseny céljából igénybe vett eszközök és versenyző célzat jóerkölcsbe vagy üzleti tisztességbe ütközött. A kartellek esetében már a közjó és közérdek állt a kartellfelügyeleti szervek figyelmének középpontjában, amelynek védelme volt a legfontosabb állami beavatkozási cél. A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben kell részesíteni, ami állami beavatkozás eszközeivel valósították meg. Erre azért volt szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.

Die kartellrechtlichen Relevanzen eines Schiedsverfahrens (Zusammenfassung)

In der Zwischenkriegszeit übte die Rechtsentwicklung eine erhebliche Auswirkung auf die Protagonisten des alltäglichen Wirtschaftslebens. Bereits vor Inkrafttreten des Kartellgesetzes beschäftigte sich der Gesetzgeber mit der Problematik der sog. Kartellbewegung und den Regelungsmöglichkeiten des unlauteren Marktverhaltens. Dem erörterten Rechtsfall vom Schiedsgericht gemäß lässt sich feststellen, dass die unlautere Wirtschaftstätigkeit zu den Marktwettbewerb regelnden Verhalten sehr nahe standen, d.h. zu den unlauteren Markthandlungen der Kartelle. Anhand des Gesetzes Nr. V. von 1923 lässt sich zusammenfassend sagen, dass der unlautere Wettbewerb ausschließlich nur dann festgestellt wurde, wenn die vom Konkurrenten in Anspruch genommenen Wirtschaftsmittel und die konkurrierenden Zielsetzung gegen die guten Sitten oder gegen die Geschäftsehre verstießen. Im Falle der Kartelle standen schon das öffentliche Interesse und das Gemeinwohl im Mittelpunkt der Beachtung der Kartellaufsichtsbehörde. Das öffentliche Interesse der Aufrechterhaltung eines der ökonomischen Effizienz und der gesellschaftlichen Entwicklung dienenden Marktwettbewerbs sowie das Interesse der die Anforderungen der Geschäftsehre einhaltenden Unternehmen und der Verbraucher erfordert, dass der Staat mit einer rechtlichen Regelung die Transparenz und Freiheit des Wirtschaftswettbewerbs gewährleistet. Der erste Weltkrieg gab einen bedeutsamen Schwung der Ausbildung des Systems und des Mechanismus des staatlichen Eingriffs auf die Ebene der privatrechtlichen Verhältnisse.

¹ A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00198/18/9) támogatásával készült. Kocsoh Bálint: Az árellenőrzés jogszabályai. *Városi Szemle*, 1939. 25. évf. 342. p.

² Kocsoh, 1939. 343. p.

- ³ Wiener A. Imre: Gazdasági büntetőjogunk történeti áttekintése. *Jogtudományi Közlöny*, 1982. 37. évf. 10. sz., 767. p. Molnár Erzsébet: A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata. *Versenytükör*, 2019. 1. sz. 28-29. pp.
- ⁴ Schwartz Izidor: A háború hatása a szerződések teljesítésére és az osztrák bírói gyakorlat, *Jogtudományi Közlöny*, (51) 1916/14. 124. p.
- ⁵ Pogány Ágnes: *A nagy háború hosszú árnyéka: Az I. világháború gazdasági következményei*. in: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest, 2015. 259-260. pp., Kovács György: A kartellkérdés és –szabályozás gazdaságelméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban, *Versenytükör*, Különszám II. 2016. 12. 14-39. pp.
- ⁶ Dobrovics Károly: Kartel. A kartelljog fejlődése és a magyar törvény előzményei. *Közgazdasági Értesítő*, 1934. 28. évf. 38. sz. 16. p.
- ⁷ Krusóczki Bence: A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéltábla joggyakorlatában, *Acta Universitatis Szegediensis, FORVM, Publicationes Doctorandorum Juridicorum* 2018/1. 249-251. pp.
- ⁸ Bacsó Jenő: *A polgári perrendtartás tankönyve*. Budapest, 1917, 323. p.
- ⁹ Bacsó, 1917. 324–325. pp., Magyary Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, é.n., 733–735. pp., Falcsik Dezső: *A polgári perjog tankönyve*. Budapest, 1908, 376–377. pp.
- ¹⁰ Bacsó, 1917. 326–328. pp., Zoltán Ödön: A nemzetközi választott bíraskodás egyes kérdéseiről, *Jogtudományi Közlöny*, 1986. 472. p., Dobrovics Károly: A kartelltörvény befolyása a magánjogi jogviszonyokra. *Közgazdasági Értesítő*, 1933. 28 évf. 10. sz. 14. p.
- ¹¹ Magyar Nemzeti Levéltár, Gazdasági Levéltár Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Választottbírói iratai 56. (Továbbiakban: MNL GL) Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33. M. Kir. Postatakarékpénztár sürgőnye.
- ¹² MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33. M. Kir. Postatakarékpénztár sürgőnye.
- ¹³ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁴ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁵ Erre vonatkozó tájékoztató levél szintén megtalálható az iratok között. „Néhány esetben kétséggé vált egyes márkacikkek új ára. Ezért az összes márkacikkek kicsinybeni eladási árát összeállítottuk. Figyelmeztetjük tagjainkat arra, hogy az 1932. évi október hó 24. napjától kezdve további intésre nem számíthatnak. Aki árrontást követ el, tisztességtelen verseny miatt perrel számoljon.” Kelt. Budapest, 1932. október 15. napján. MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁶ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁷ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁸ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ¹⁹ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁰ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²¹ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²² MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²³ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁴ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁵ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁶ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁷ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁸ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ²⁹ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ³⁰ P. IV. 6185/1933. In.: MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ³¹ P. IV. 6185/1933. In.: MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- ³² MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesületének Alapszabálya, 20.935/932-33.